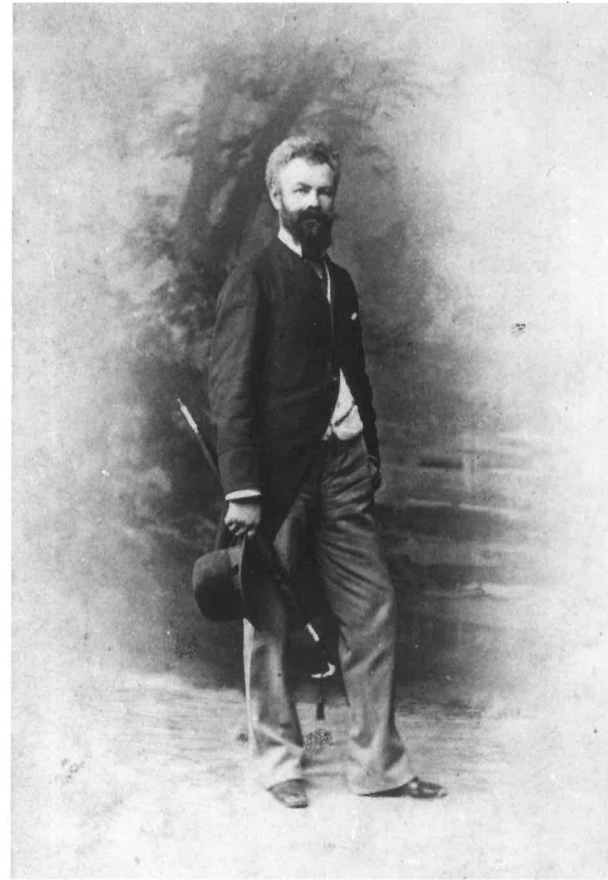

Mikor készült a *Poros út*? A kép műfaji és datálási problémái

Hihetetlenül hangzik, de Munkácsy egyik legnépszerűbb művének, a *Poros útnak*, illetve az e címen ismert két változatnak keletkezési időpontja mind a mai napig kérdéses a szakirodalomban. A helyzetet bonyolítja, hogy nem alakult ki igazi egyetértés a két változat egymáshoz való viszonyáról sem. A szakemberek hol az egyiket, hol a másikat tekintették vázlatnak, illetve befejezett változatnak. Lássuk hát sorban, ki miként vélekedett a kérdéstről.

Malonyay Dezső

Munkácsy első monográfusa, egy ideig titkára, Malonyay Dezső – aki egyébként elég nagyvonalúan kezelte a tudomására jutott adatokat – a következőket írta a képpel kapcsolatban: „A nyolcvanas évekből valók: Mély út (1882), a háttérben a birkanyáj nyomán emelkedő és szétterjedő porfelhő a megfigyelés bravúrja, s párja ennek a Poros út, amelyet, itthon járva a Krisztus Pilátus előtt [sic-BJ] kiállítása idején, egyik magyarországi kirándulása alkalmával jegyzett föl, s azután Párisban, 1881-ben festette meg.”¹ Malonyay szavahihetőségét már ez a mondat is megkérdőjelezi, a *Krisztus Pilátus előtt* hazai bemutatása és Munkácsy utazása, sőt diadalmenete ugyanis nem 1881-ben, hanem 1882-ben volt, amikor óriási ceremóniával fogadták Budapesten és utaztatták keresztül a fél országon. Malonyay a Munkácsy által Charles Sedelmeyernek átadott képek évenkénti listájával is alátámasztotta állítását, mely listában az 1881-es évnél 36. számmal a következő olvasható: „*Poros út (magyar tájkép háromfogatú szekérrel), fára, 95x116, j[elenlegi] t[ulajdonos] Sedelmeyer, Páris*”. Ezzel a bejegyzéssel viszont az a baj, hogy a megadott adatok a

2. Munkácsy Mihály az 1870-es évek elején Fotó: Strelisky

két változat egyikének méretével sem egyeznek, mi több, az egyik méret az egyik, a másik pedig a másik változat egy-egy dimenziójának felel meg. Malonyay Sedelmeyer egyik titkárának segítségével állította össze jegyzékét, mint írja, a műkereskedő üzleti könyvei nyomán. Ha azonban összevetjük a Malonyay-féle változatot a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában, illetve a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban őrzött számlakönyvekkel, több eltérést is tapasztalhatunk. A minket jelenleg foglalkoztató kérdéssel kapcsolatban azt találjuk, hogy 1881-ben Sedelmeyer hét tájképért fizetett különböző összegeket Munkácsynak, de ezek között egy sem szerepelt „*Poros út*” címmel. A címet Malonyay adhatta a képnek, 1894-ben ugyanis *Falusi út Magyarországon*, 1903-ban pedig *Kocsizás a puszta*n címmel említik a kiállítási katalógusok. Az utóbbival egyezik a mű címe

Charles Sedelmeyer

1914-es Munkácsy-könyvében is.² Sedelmeyer minden más forrástól eltérően adja meg a kép szignóját, mint: „*M. de Munkacsy 74*”. A mellékelt reprodukción azonban semmilyen évszám nem látszik, mint ahogy a név mellett ma sincs évszám a szignóban. Az „*M. de Munkácsy 74*” amúgy is nonszensz, hiszen 1874-ben Munkácsy még nem használhatta, és nem is használta a nemességet jelző „*de*” szócskát. Sedelmeyer máshonnan, feltehetően közvetlenül Munkácsytól tudhatta, hogy az ő tulajdonában lévő *Fahrt auf dem Puszta* (ma: *Poros út I.*) 1874-ben készült.

Végyári Lajos

Munkácsy Mihály élete és művei című monográfiájában³ stíluskritikai alapon datálja 1874-re a téma mindkét változatát. Vélekedésének alapja az előzőleg hasonló módon datált *Kukoricás* (Végyári Festmény-

3. Munkácsy Mihályné az 1870-es években

katalógus: 201.). Hivatkozik továbbá Munkácsyné egyik Békéscsabáról keltezett levelére is, amelyben említés esik arról, hogy Munkácsy két magyar tájképet fest. A levélről és a békéscsabai utazásról bővebben lesz szó a továbbiakban. Végvári a *Poros út II.*-t vázlatként, a *Poros út I.*-et befejezett képként vette fel Festménykatalógusába, és mindkettő keletkezését az 1874-es magyarországi utazáshoz kötötte. „Mint már a Sátoros cigányokon és a Kukoricáson is láttuk, Munkácsyt egyre inkább érdekelték a fénytűnemények, nagymértékben közelített a plein-airhez. Ez különösen a *Poros út* második változatán [ezt ma *Poros út I.*-ként ismerjük] ismerhető fel, ahol Munkácsy a tárgyakon, de különösen a lovakon és a kocsis alakján csillantotta fel a fényeket. Nem a modern festészet módszere ez, a fények ilyenféle felrakása a műtermi festés eljárása, de Munkácsy a kép szokatlanul világos alaphangjával – amelyet főleg a szálló por világosszürkés-okkeres színe csendít meg –, felépítésének könnyedségével alkalmassá tette ezt a stílust a pillanatnyi mozgás és a hajnali atmoszférikus tűnemények megragadására.”

A *Poros út II.*-t „több mint vázlatként”, de mindenképpen a másik képet megelőző változatként említi a továbbiakban.

Oltványi Ártinger Imre

akiről viszonylag kevés szó esik a Munkácsy-szakirodalomban, pedig kiemelkedő érdemei vannak az egyes művek történetének rekonstruálásában, az 1952-es nagy múcsarnoki kiállítás katalógusában ⁴ „változatnak” és nem „vázlatnak” nevezte a *Poros út II.*-t, és az „M. de Munkácsy” szignó alapján, mindkét képet 1881-re datálta. A két kép eltérő időben való festésének lehetőségét

4. Munkácsy Mihály feleségével nászúton, 1874 Fotó: Borsos József

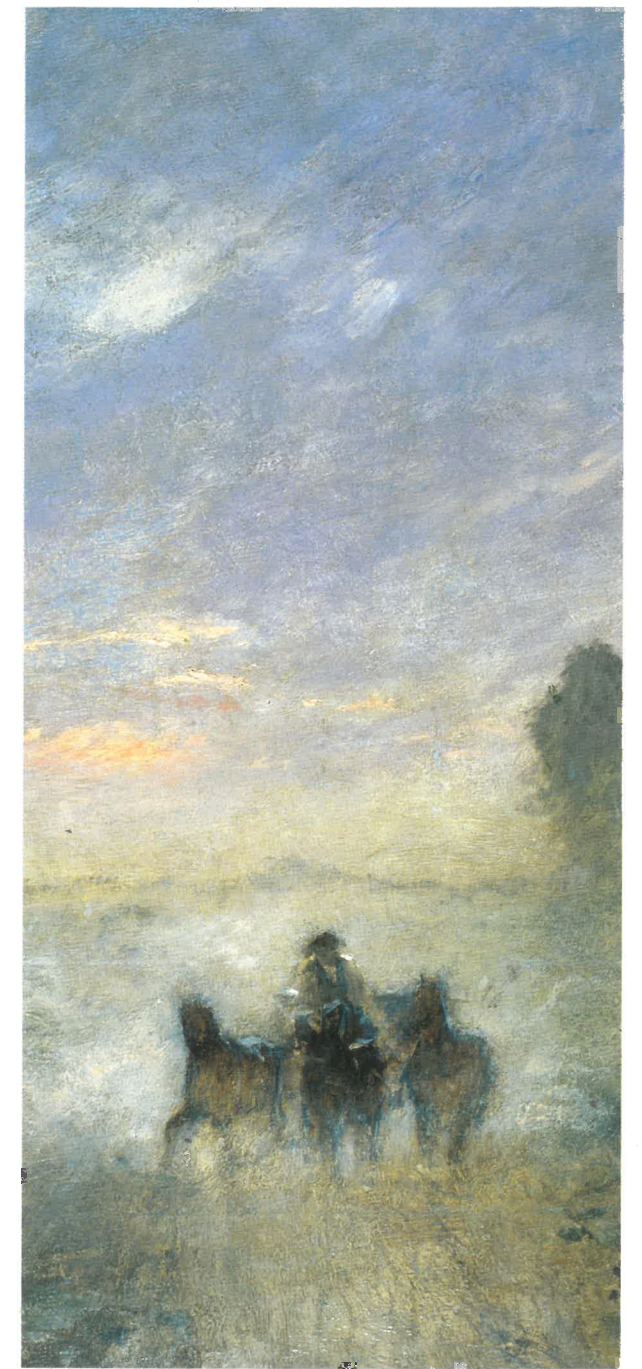
Perneczky Géza

vetette fel 1970-es Munkácsy könyvében. ⁵ Munkácsy tájképeinek különleges empátiával megírt elemzése során Perneczky megfordítja a képek készítésének Végvári által feltételezett sorrendjét, és a *Poros út I.*-t az 1870-es évekre (esetleg 1874-re), a *Poros út II.*-t pedig a nyolcvanas évek elejére (esetleg 1882 körülre) datálja: „Munkácsy legszuggesztívabb és legsajátabb tájkompozíciója a *Poros út* kitűnően illusztrálja mind a naturalista kezdetet, mind pedig az átértelmezés különös útját. A képnek két változata van, amelyek

körülbelül méretben is egyformák. Hogy mikor festette őket Munkácsy, azt nehéz megállapítani, mert dátum a képeken nem szerepel, s a szignálás is valószínűleg az eladás időpontjából való, és nem a megfestéssel egyidejű. A motívum minden jel szerint egy magyarországi utazás során született. Két ilyen alkalom is kínálkozik, Munkácsy 1874-es nászútja vagy az 1882-es utazás, amikor a mester – ugyanúgy, mint nászútján – ellátogatott békéscsabai rokonságához is. A motívum megfestése és újrafestése azonban valószínűleg két különböző időpontban történt, gyakori eset volt ugyanis, hogy egy-egy képét évek múltával újra megfestette. A *Poros út* két változata feltétlenül két alkalommal készülhetett, mert a tartalmi különbség köztük oly nagy, hogy az kizárja az egyidejű munkát.”-írta. A *Poros út I.*-t Perneczky naturalista tájképnek, a *Poros út II.*-t a turneri romantikához visszanyúló szimbolikus tartalmú alkotásnak tartja. Álláspontját

Szinyei Merse Anna

is magáévá tette és az 1994-es békéscsabai Munkácsy-konferencián a mester tájképfestészetéről értekezve fejtette ki részletesebben. ⁶ Akárcsak elődje, Szinyei Merse Anna is stíluskritikai szempontok alapján helyezi későbbre a *Poros út II.* festését, egyben ki is jelölve a szerinte szóba jöhető 1883-as évet, mint a keletkezés időpontját.

5. Munkácsy Mihály: *Poros út I.* (részlet)

**Mit mondanak a dokumentumok?
A nászút és Munkácsyné levelei**

Munkácsy 1874. augusztus 5-én kötött házasságot a polgári származású Cécile Papiér-val, aki ekkor már egy francia báró özvegyeként, jó anyagi körülmények között élt. A Colpachon lezajlott ceremónia után a fiatal pár hosszabb európai körútra indult, melynek végállomása Munkácsy gyermekkorának színhelye, Békéscsaba volt. Először Svájcban töltöttek néhány napot, ahol egyébként egy évvel korábban már jártak együtt. Innen keltezte Munkácsyné első levelét⁷ augusztus 9-én: „Nagyon boldogok vagyunk mind a ketten” – írta szüleinek, majd felsorolta utazásuk következő állomásait. Augusztus 20-án már Velencéből jelentkezett: „Régen írtam volna már nektek, de annyira el voltunk foglalva, hogy mindent láthassunk, s így alig van időnk akármilyen másra (...) Genfből Neuchatelen, Friburgon, Lausanne-on át utaztunk tovább, csupa csinos város. Aztán áthaladtunk a Simplonon, külön postakocsin, három lóval [ez persze nem azonos az alföldi pusztán vágató, ugyancsak háromlovas kocsi, de nincs kizárva, hogy Munkácsy érdeklődését a téma iránt ez a körülmény is felkelthette – BJ]. A Simplonról a Lago Maggiore-hoz érkeztünk, megnéztük a Borrome-i szigeteket(...). Hajón mentünk Aronába és azután Milánóba, felséges város ez, ahol két napot időztünk. De Velence, habár nagyon szép és művészeti szempontból rendkívüli, szomorú benyomást tett reánk.” Azt hogy maga Munkácsy miként vélekedett a fentiekről, nem tudjuk. Feleségével együtt utazván nem érezte szükségét, hogy bárkinek beszámoljon élményeiről, melyek a közös boldogságban való egyetértésen túl eltérhettek Cécile-étől. Életműve bizonyítja, milyen mély benyomást tettek rá a meglátogatott képtárak, különösen Tintoretto és Tiziano művei. A velencei tájképfestők párás fényfestése

6. Munkácsy Mihály: Poros út I. (részlet)

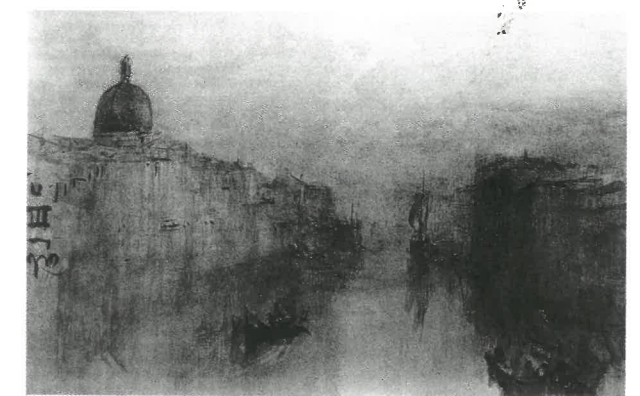
7. J. M. W. Turner: Fagyos reggel, 1813

8. Munkácsy Mihály és felesége baráti körben, az 1880-as évek elején

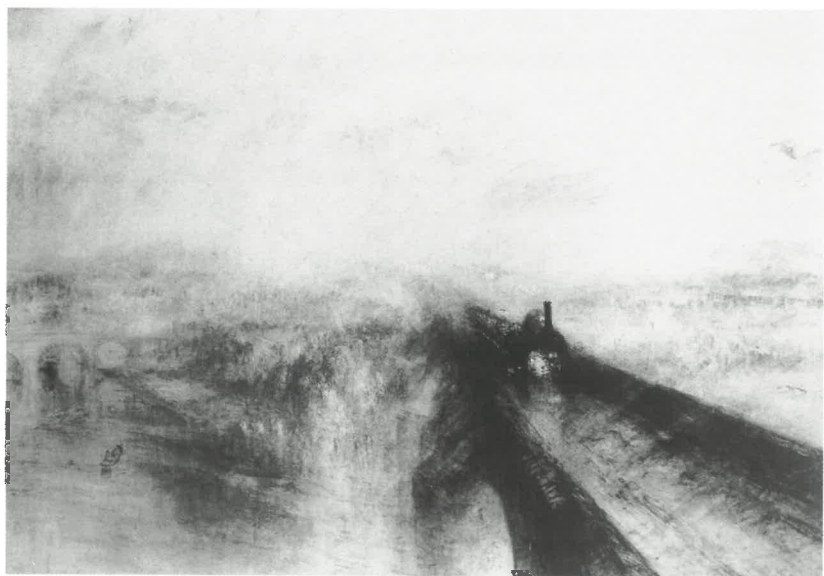
9. J. M. W. Turner: A Canale Grande Velencében, 1840 körül

pedig felidézhetné számára a pár évvel korábban látott londoni Turner-képek színes forgatagát is. Velencéből Bécs érintésével utaztak Pestre, ahol nagy ünnepeléssel fogadták őket. „Ha belépek Pest akármelyik boltjába, a legaprólékosabb figyelmet tanúsítják irántam, mondván, hogy az ország legnagyobb fiának felesége vagyok.” – írta a boldog és bizonyára büszke fiatalasszony. Özönlöttek a meghívások, ők azonban siettek Békéscsabára, mert Miskának igencsak hiányzott már a festés. Pesten több műteremben is lefotografáltatták magukat (Borsosnál, Streliskynél), és szeptember 8-án érkeztek Békéscsabára. „Az első két Csabán töltött hét arra szolgált, hogy jól kipihenjük magunkat (...) Miska pedig lázasan dolgozni kezdett. Majdnem befejezett két tájképet, ezek elegendőek, hogy kifizessék utazásunk költségeit. Utána azzal törődött, hogy a legközelebbi nagy festményéhez [A Falu hőiséhez – BJ] tanulmányokat fessen. Kettő már készen van, még három kell. Nagyon szorgalmas, és olyan boldog, hogy ismét kezébe vehette ecseteit.” Ezt a két tájképet azonosította Végvári Lajos a Kukoricatöréssel, illetve a vázlatnak minősített Poros út II.-vel, feltételezve, hogy a vázlat nyomán, párizsi műtermében festette meg Munkácsy a befejezett Poros út I.-t.

10. Munkácsy Mihály: Poros út I. (részlet)

11. J. M. W. Turner: Eső, gőz, sebesség, 1844

Sedelmeyer számlakönyvei

Az 1878-ban induló Munkácsy - Sedelmeyer együttműködést több levél, egy Szerződés és két Számlakönyvkivonat dokumentálja. A levelek és a Sedelmeyer által készített kivonat (*Comptes de M. Sedelmeyer du 1-er Janvier 1879 au 31 Décembre 1888*) a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában található, a Munkácsyék által vezetett Számlakönyv a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban. A bejegyzések értelemszerűen nem igazítanak el az 1870-es évek első felének eseményeiben, érdemes azonban áttekinteni az 1880-as évek elején eladott tájképek sorát, különös tekintettel a *Poros út* szóba jöhető címváltozataira.

A bejegyzések szerint, míg 1880-ban Munkácsy négy kisméretű karlsbadi tájképet adott át 5000 frank értékben, 1881-ben már hat olyan tájképet szállított, amelyek összértéke 27 000 frank volt. (Az árakra azért érdemes figyelniük, mert méret bejegyzés híján ezek igazíthatnak el a képek technikája és mérete tekintetében.) Az 1881-es tájképek között szerepel egy *Paysage avec soleil couchant* (Tájkép alkonyatkor, 6000 fr.) valamint egy *Paysage avec même motif* (Tájkép azonos motívummal, 6000 fr.), utóbbi mellett „non livré” (nem lett leszállítva) megjegyzéssel. 1883-ban újra találkozunk két naplementét ábrázoló művel, a *Coucher du soleil* (5000 fr.) és a *Soleil couchant* (2500 fr.), a következő évben azonban hasonló cím nem fordul elő.

A felsoroltak közül legnagyobb valószínűséggel az 1881-es alkony-képek jelölhetik a *Poros út* két változatát, ezek egyike ugyanis bizonyítottan Sedelmeyerhez került (*Poros út I.*). Ő állította ki a képet, az 1894-es müncheni nemzetközi kiállításon, valamint az 1903-as Nemzeti Szalonbeli tárlaton.

A *Poros út II.* ellenben Munkácsyék tulajdonában maradt, és csak 1905-ben adta el azt Munkácsyné a

Szépművészeti Múzeumnak. Ez a körülmény arra vall, hogy a kép különösen kedves lehetett neki. Elképzelhető, hogy párdarabjához hasonlóan ez is 1874-ben készült, és a boldog csabai napokra emlékeztette őt. A szakirodalomban elterjedt vélekedéssel ellentétben ugyanis Munkácsy és Cécile Papier házasságát mindvégig az egymás iránti kölcsönös szeretet jellemezte, azután is, hogy az ifjúkori szerelem elillant.

És mit mond a stíluskritika?

Szerencsés kortársak és bámuló utódok számtalanszor leírták: Munkácsy alapvetően romantikus, hol szenvedélyes, hol álmodozó, lírai alkat volt. Realizmusát is szokták romantikus jelzővel kiegészíteni. De nem kevésbé romantikus naturalizmusa sem. Korai, zsánermotívumok köré szerveződő tájképei, a *Vihar a pusztán*, a *Dűlő szénásszekér* – a Mű-terem Galéria legutóbbi aukcióján volt látható –, az *Árvízi jelenet*, az *Isaszegi csatátér*, de címe alapján a lappangó *Őszi bánat* egytől-egyig a későromantika szelíd hangulatfestésének körébe sorolható, helyenként naturalista részletábrázolással. Munkácsy sokáig idegenkedett az emberi alakot nélkülöző tájképtől; felfogása, melynek értelmében a táj, mint a mindenség számunkra adott aspektusa, csak az ember vonatkozásában értelmezhető. Csak életének második, zaklatott és meghasonlott időszakában kezdett elmagányosodott tájképeket is festeni, nyilvánvalóan szimbolikus céllal. A *Poros út* két változata azonban ennél bizonyosan korábbra datálható, és minden mellézköngye ellenére a romantika stílusfogalmával írható le leginkább.

A turneri romantika és Monet

Romantikus már maga a motívum is: a lassan alkonyba süllyedő puszta magányában háromlovas szekér vágat a semmiből sehova vezető úton. Az első változaton a felvert por a tanya házai előtt függőként húzódó füsttel keveredve száll, kering a vászon kétharmadát kitevő égbolt fénnnyel telített távlatai előtt. A horizont alá bukó nap fénye nem baljós, csak távoli. Az atmoszférikus hatások festői megjelenítése azonban ugyanúgy nélkülözi a naturalista ábrázolás objektív ridegségét, mint a senyvedő fák, az inkább csak felszejlő, de részleteiben meg nem ismerhető tanya képe. (Zárójelben jegyzem meg, hogy a fák illetően megjelenítése kizárólag a későbbi, nyolcvanas években festett Munkácsy-tájképekre jellemző.) A második változat ugyanezt a motívumot mintegy kihegyezi: eltűnik a környező valóságra való minden utalás, a szekér – akárcsak Turner gőzmozdonya – a vágtatás, a rohanó idő, az élet irtatlan körforgásának romantikus szimbólumává válik. Mint Pernecky írja, ez maga a „heroikusán átértelmezett kozmosz”, mely éppen ebben a tartalmi távlatosságban különbözik Claude Monet 1872-ben festett, emblematikus képétől, az *Impression, soleil levant*-tól. Mert különben, szín- és ecsetkezelésben meglepő hasonlatosságokat találhatunk. A széles ecsetvonások, erős színek, a zöldek és vörhenyes árnyalatok váltakozása mindkét képen megragadható. Monet, aki ugyancsak Turner ismeretében festhette képét, átértelmezi a turneri motívumot: a felkelő nap nem kozmikus szimbólum többé, hanem ennek a számunkra adott világnak egyik eleme, hozzá való viszonyulásunk egyszerű, természetes. Monet műve ki volt állítva az impresszionisták első, 1874 tavaszán rendezett kiállításán, Nadar fotóműtermében és bár nincs rá bizonyítékunk, hogy Munkácsy megnézte a kiállítást, ennek az ellenkezőjét sem állít-

12. J. M. W. Turner: Árnyék és sötétség az Özönvíz előtti este, 1843

13. Caspar David Friedrich: Szerzetes a tengerparton, 1909-10

14. Munkácsy Mihály: Poros út I. (részlet)

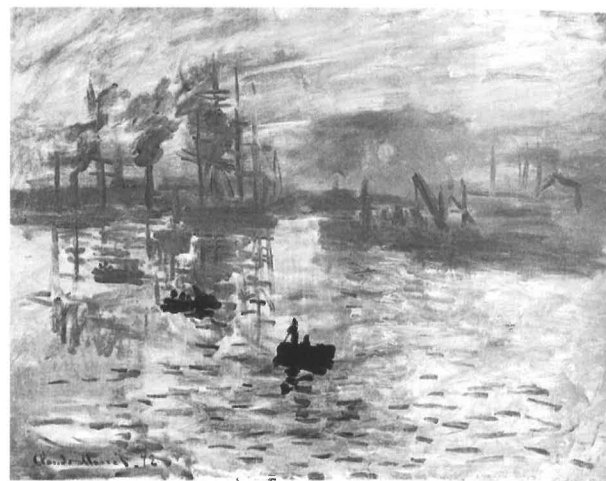

hatjuk. Az impresszionizmustól való idegenkedésre élete második felében találunk utalásokat, akkor, amikor feltehetően ő maga is egyik célpontja lehetett különböző modernista indíttatású támadásoknak. Az 1870-es években Munkácsy festészetében még érezhető az útkeresés izgalma, amit egyébként mi sem bizonyít jobban, mint a *Poros út* egyik, másik, vagy mindkét változata. Bár festői céljai távol álltak az impresszionistákétól, termékeny inspirációkat elfogadhatott tőlük. Munkácsy rendkívüli festői fogékonyságára is több bizonyítékot találhatunk. A *Poros út* mindkét változatának 1874-es megfestése sem lett volna nagyobb ugrás, mint az előzmények nélküli, szinte a kirobbanás erejével megfestett *Siralomház*.

Lehetséges konklúzió

Mindaddig tehát, ameddig konkrét adatokat nem találunk, a *Poros út* két változatának datálását nyitott kérdésnek kell tekintenünk. Ugyanúgy elképzelhető, hogy mindkettő 1874-ben, vagy a hetvenes évek első felében készült, mint az, hogy mindkettő az 1880-as évek elejére datálható. (Újabbban, a Magyar Nemzeti Galéria Mednyánszky – kiállításának katalógusában Markója Csilla mutatta meg, hogy egy látszólag korai kép is készülhet a művész érettebb, későbbi időszakában.) De az is elképzelhető, hogy a két változat megfestése között évek teltek el. Bárhogyan keletkezett is a két kép, Munkácsy tájfestészetének és teljes életművének kiemelkedő darabjait képezik, beleépülve a tizenkilencedik század tájképfestésének hatalmas ívébe.

„Munkácsy parázsló horizontjai, szenvedélyes fái és erdői ezért a képzőművészetnek ahhoz a fejlődési vonalához is közel állnak, amely Caspar David Friedrich antropomorf tájaival és emberi érzelmeket megje-

15. Claude Monet: Impresion, soleil levant

lenítő romantikus fáival kezdődött. A naturalizmus vagy az akadémizmus rejtettebb ösvényein keresztül is tovább élt ez az örökség, és elvezet a század vég szimbolizmusához, amikor ez az embert jelképező természet tudatos művészi programmá válik, és Van Gogh vagy Csontváry képein félreérthetetlen nyíltsággal szólal meg.” – írta Pernecky Géza.

A kép története

A Számlakönyvek tanúsága szerint Charles Sedlmeyer 1881-ben vásárolta meg a *Poros út I.*-t Munkácsytól. 1914-ben még bizonyosan az ő tulajdonában volt a kép, majd 1921-ben bukkant fel először Magyarországon, az Ernst Múzeum egyik aukcióján. Feltételezhetően itt ragadta meg a képzőművészeti gyűjteményét állandóan gazdagító Vida Jenő figyelmét.

Vida Jenő

a két világháború közötti évek ipari és pénzügyi világának egyik meghatározó személyisége, 1872-ben született Budapesten. Pályáját 1889-ben a Grünwald és Társa cég szeszgyárában kezdte, majd 1897-ben cégvezetőként folytatta a Magyar Általános Kőszénbánya Rt.-nél (MÁK). Az akkor mindössze öt éves múltra visszatekintő vállalat és a huszonöt éves fiatal ember sorsa ettől fogva elválaszthatatlanul összefonódott. 1914-től, amikor megkapta a vezérigazgatói megbízást, új termelési ágazatokat beindítva hatalmas iparvállalattá fejlesztette a MÁK-ot, mely többek között arról volt ismert, hogy kivételesen jó munka-és életkörülményeket biztosított dolgozóinak. Vida 1922 körül költözött az Aréna út 102. számú házba, majd a harmincas évek derekán a Málnai Béla tervei alapján építtetett Városmajor utca 34-be. 1938-ban, vejevel, Perényi Istvánnal, a Magyar Jelzalog és Hitelbank vezérigazgatójával együtt, ugyancsak Málnai tervei szerint, építtette a Gellérthegy oldalában álló, Bércz utca 15. szám alatti tágas villát, ahol végre méltó helyet kapott id. Markó Károly, Szinyei Merse Pál, Benczúr Gyula, Mészöly Géza, Paál László és Munkácsy Mihály műveit tartalmazó gyűjteménye. Ebben hét Munkácsy-kép volt, és nem akármilyenek: *Poros út I.*, 1874; *Két család*, 1877; *A baba látogatói*, 1879; *A tömeg. Tanulmány a Krisztus Pilátus előtthöz*, 1880; *Mozart halála. Vázlat*, 1886; *Elbeszélés*, 1888; *Rokokó társaság. Vázlat*. (Véghvári Festménykatalógus: 203, 230, 309, 400, 457. Az utolsó mű nem szerepel a katalógusban.) Noha Vida Jenő 1927-től felsőházi tag volt, 1944-ben Auschwitzba hurcolták, ahol 1945-ben meghalt. A megszállók szemet vetettek villájára, a Bércz utcai házban a fegyveres SS parancsnoksága rendezkedett be. Budapest kiürítése idején a hatalmas villát kifosztották, a berendezés

16. Vida Jenőt ábrázoló fotó

kiemelkedő értékeit, bútorokat, ezüstöt, porcelánt és a műalkotásokat munkaszolgálatosokkal becsomagoltatták és Németországba szállították. Kivéve azt a négy Munkácsy képet, köztük a *Poros út*-at, amelyet Vida kölcsönadott a Szépművészeti Múzeumban rendezett jubileumi kiállításra.

Az 1944-es kiállítás a Szépművészeti Múzeumban

A Munkácsy születésének századik évfordulója alkalmából rendezett tárlat február 20. körül nyílt meg (a katalógus nem közli a nyitás időpontját). Szervezésében fontos szerepet játszott Oltványi-Ártinger Imre is, aki a Hitelbank munkatársaként szoros kapcsolatban állt Perényi Istvánnal és Vida Jenővel, és ez minden bizonnyal közrejátszott abban, hogy Vida kölcsönadta négy legszebb Munkácsy képét a tárlatra. A mindössze 51 művet bemutató kiállításon a *Poros országút* (katalógus: 26), a *Két család* (katalógus: 31.), a *Látogatás az újszülöttnél* (katalógus: 35) és a *Krisztus Pilátus előtt képrészlete* (katalógus: 48) érkezett a Bércz utcai villából. A kiállítás március 18-án zárt, és néhány nap múlva akarták hazaszállítani a kölcsönzött képeket. A március 19-i német megszállás miatt Vida Jenő képei a Szépművészeti Múzeumban maradtak, majd a múzeum anyagával együtt beládázták és az ostrom elől nyugat fele menekítették őket. A képekről az ún. „linzi szállítmány” ládáinak jegyzékében esik szó, a *Poros országút* a 9. számú láda 8. tétele volt. A jegyzékben gondosan feltüntették, hogy a tárgy Vida Jenő tulajdona.

A külföldre menekült örökösök már 1945-ben megkísérelték kinyomozni értékeik hollétét, de hiába. A Szépművészeti Múzeum anyagával visszakerült Munkácsy-képeket a múzeum 1950-ben, mint a Pénzügyi Központ által átadott anyagot vette nyilvántartásba. A *Poros út I.* 10 037. leltári számon szerepelt, majd 1957-ben, 50.65-ös számmal átkerült a Magyar Nemzeti Galéria állományába.

A Magyar Nemzeti Galériában

a legértékesebb képek között tartották számon a *Poros út* két változatát. Alig volt olyan reprezentatív, a magyar festészet történetét bemutató tárlat, ahol egyik vagy másik változat ne szerepelt volna. Számos katalógus és a magyar művészet remekműveit áttekintő kiadvány őrzi az alkonyi ég alatt vágató szekérlendületes képét.

2002. késő őszén a Vida örökösök visszakapták a majd ötven éve kiállításra kölcsönzött képeiket.

A *baba látogatói* című mű a Mű-terem Galéria tavaszi aukcióján rendkívül nagy érdeklődéssel kísérvé cserélt gazdát.

Boros Judit

Irodalom

- Malonyay Dezső: Munkácsy Mihály élete és munkái. Budapest, 1898. 160., 185.
- Malonyay Dezső: Munkácsy Mihály I-II. Budapest, 1907. II. 35., 60.
- Ch. Sedelmeyer: M. von Munkácsy. Sein Leben und seine künstlerische Entwicklung. Paris, 1914. 140.
- Csánky Dénes: Előszó a Munkácsy Mihály – emlékkiállítás katalógusához. Budapest, 1944. 39.
- O(roszlán) Z.: A Munkácsy Mihály-emlékkiállítás. *Szépművészet*, 1944. V. 135.
- Végvári Lajos: Munkácsy Mihály élete és művei. Budapest 1958. 161. Festménykatalógus: 203.
- Pernecky Géza: Munkácsy. Budapest, 1970. 3233.
- Szinyei Merse Anna: Munkácsy Mihály tájképfestésze. In: Munkácsy Mihály. Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai. Debrecen, 1994. 44.
- Szinyei Merse Anna: A magyar tájfestészet aranykora 1820–1920. Budapest, é.n. [1994] 5455.

Jegyzetek

- ¹ Malonyay Dezső: Munkácsy Mihály I-II. Budapest, 1907. II. 35., 60.
- ² Ch. Sedelmeyer: M. von Munkácsy. Sein Leben und seine künstlerische Entwicklung. Paris, 1914. 140.
- ³ Végvári Lajos: Munkácsy Mihály élete és művei. Budapest 1958. 161. Festménykatalógus: 203.
- ⁴ Munkácsy Mihály kiállítás. Budapest, Múcsarnok. 1952. Katalógus szám: 128.
- ⁵ Pernecky Géza: Munkácsy. Budapest, 1970. 32-33.
- ⁶ Szinyei Merse Anna: Munkácsy Mihály tájképfestésze. In: Munkácsy Mihály. Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai. Debrecen, 1994. 44., valamint: Szinyei Merse Anna: A magyar tájfestészet aranykora 1820-1920. Budapest, é.n. [1994] 54-55.